

qui diu Fowler diu un llarg etcètera de plantejaments que qüestionen la barrera de la ficció en la construcció social del discurs literari contemporani.

Aquest és el punt d'arrencada d'un itinerari que emprèn l'anàlisi de l'herència de la novel·la realista-naturalista i dels postulats del *new journalism* objectivista. Des de Defore i Manzoni fins a London, Dos Passos, Hemingway o Pla, desfila als ulls del lector un ric ventall de casos de simbiosi de la literatura i el periodisme. Tot això a l'ombra de Balzac, de Flaubert, del *roman expérimental* de Zola: un Zola compromès, no sols amb la descripció de la realitat observada, sinó també amb la construcció activa de la realitat social fins al punt d'intervenir decisivament com a escriptor —Chillón ens refresca la memòria— en el cas Dreyfus. A l'ombra de Zola, doncs, i sota la mirada analítica de Bathin, que permet explicar el pluricodisme discursiu que vehicula el mode representatiu de la novel·la.

La indagació de l'autor, fàcil d'inserir en el corrent de la història de la comunicació social que ell mateix reivindica, assolix un cim rellevant en la categorització de la novel·la reportatge —que s'esforça a delimitar enfront del simple reportatge novel·lat— i, paradigmàticament, en el cas de la magna obra de Capote: *A sang freda*. Chillón s'hi mou, ara, en el terreny de la seva especialització com a investigador, amb una teorització de primera mà que delata una apassionada defensa de determinades opcions periodístiques i literàries: unes opcions que s'intueixen profundament arrelades en l'humus de la seva concepció de la professió periodística.

La llarga coda que segueix —llarga però àgil, com és sempre l'estil d'aquest estudis que no vol renunciar al nervi de l'escriptura eficaç i artísticament excitada— ens dibuixa una panoràmica dels nous periodismes de la nostra època: Kapuscinski, Wallraff, Fallaci, Sciascia. De passada, no s'està d'alguna atzagaia al·lusiva al prolífic Tom Wolfe o a la qualitat mitjana del reportatge en l'actual periodisme espanyol. I és que el discurs expositiu que hi predomina no cau en la fraseologia ensopida del manual ni del repertori enciclopèdic.

Resulta també grat reconèixer en el llibre una recurrència en la consideració dels casos catalans, en la mesura que el camp d'estudi hi troba representació. Per descomptat, una altra cosa seria una miopia difícilment justificable en qui escriu des de Barcelona, però ja sabem que certes inèrcies acadèmiques enterboleixen la vista de tants il·lustres professors. Chillón no oblida Oller, Pla, Fuster, Xamar, Candel. Tampoc no pretén vendre'ns més cera que la que crema; no estan els temps per a xovinismes. D'altra banda, el fet que aquesta vigorosa primícia de la seva recerca sobre el tema es faci en català —en un bell català, cal dir-ho— ja és una aportació de normalitat. Més encara si es considera que el volum ha aparegut en una zona editorialment perifèrica, encetant una sèrie sobre comunicació i discurs que les universitats valencianes coediten.

Sigui com sigui, el llibre d'Albert Chillón és una reflexió lúcida i engrescadora. Personalment el considero una contribució de pes a l'anàlisi del discurs des de les coordenades de les preocupacions periodístiques. El seu treball no és cap *boutade* de ploma lleugera, sinó un estudi innovador i alhora consciencios, seriós. Ara bé, la punta de vehemència que el seu contraban transgressor de fronteres traspua ha de ser necessàriament benvinguda en un camp que, paradoxalment, s'instal·la massa sovint en les rutines de manual. O no estàvem parlant de periodisme i de literatura? Doncs això.

Vicent Salvador

Borrat, Hector. *Fer Europa: els periòdics, protagonistes del post-Maastricht*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació. Generalitat de Catalunya. Col·lecció: Estudis i Recerques.

En el procés de construcció de l'Europa comunitària els periòdics han tingut, tenen i tindran un paper de primera fila. I dins dels mitjans de comunicació impresos el major relleu i projecció correspon als periòdics transnacionals (PT). Borrat defineix els PT

com «tots aquells periòdics la circulació dels quals ultrapassa de manera notòria i permanent les fronteres de dos o més Estats». Doncs bé, aquest llibre ens ofereix un estudi detallat i meticulós de la interacció entre els PT i el procés europeista durant el conflictiu període de l'adopció de l'acord de Maastricht o Tractat de la Unió Europea (TUE).

A la primera part, l'autor situa els periòdics com a narradors, comentaristes i participants dels conflictes comunitaris. Aplica a aquest període de gran transcendència històrica per a la Unió Europea (UE) l'aparell teòric desenvolupat en el seu llibre anterior *El periòdico, actor político* i efectua un recull i una anàlisi de les estratègies polítiques que desenvolupen els PT. Ens trobem, doncs, amb un capbussament en els sistemes de poder de l'actualitat internacional, profundament alterats a partir de la caiguda de l'imperi soviètic, el 1989. Borrat planteja la problemàtica sorgida de la nova realitat i la seva interacció amb el procés de construcció de l'Europa que s'articula al voltant de la UE. Per això, s'utilitza el mètode pedagògic consistent a desplegar, en primer lloc, la teoria, a continuació a plantejar un seguit de classificacions aclaridores i orientadores i, finalment, posar exemples concrets i analitzar-los sota el prisma teòric abans explicitat.

Els periòdics, alhora que són participants en els conflictes, constitueixen agents de socialització i responen a determinats grups d'interès, però la major influència l'exerceixen els PT i els d'elit, que sovint són els mateixos. Com que a partir de Maastricht la informació sobre al UE ha desbordat les pàgines d'economia per aparèixer amb creixent freqüència a les de política, a la portada i a les opinions, els PT s'han vist obligats a reestructurar-se. Aquests canvis van en paral·lel amb el procés de recomposició interna de la UE. L'autor recorda que la base de la integració europea respon a la necessitat de superar els conflictes històrics entre França i Alemanya. La UE ha estat el mecanisme de control dels conflictes germano-francesos. Existia una relació d'igualtat entre les dues grans potències europees fins a la unificació d'Alemanya. Ara, cal buscar nous equilibris interns ja que les grans

potències europees persegueixen dins la UE el seu interès nacional, i és en aquest marc on les disputes per l'hegemonia continental esdevenen pacífiques i controlades.

Borrat deixa clar, més enllà de les polítiques d'integració que signifiquen el mercat únic, la unió econòmica i monetària, la política exterior i de seguretat i l'espai social que hi ha de fet un procés d'integració política, ple de conflictes, tant interns (entre institucions i governs estatals) com externs (sobretot amb els altres dos grans pols del poder econòmic mundial: Estats Units i el Japó).

A la segona part, el llibre estudia les estratègies dels periòdics a partir dels autors, de les fonts i dels actors de la informació comunitària. Els autors estan subordinats a les estratègies dels mitjans de comunicació impresos i els actors principals són els que formen part de la UE. Les grans potències europees són també els actors més destacats dins els PT. I pel que fa a les fonts mediàtiques bàsiques, l'autor ens en dona la llista: *Le Monde, Le Figaro, Liberation, L'Express, Herald Tribune, The Times, The Financial Times, The Guardian, The Economist, The European, Die Welt, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Der Spiegel, Die Zeit, Il Corriere della Sera, La Repubblica, La Stampa, The Wall Street Journal, Time i Newsweek*.

A la tercera part es tracten els temes i fets més destacats que van marcar el període post-Maastricht, des de les controvertides iniciatives polítiques i econòmiques d'Alemanya fins a la cimera d'Edimburg, passant per la signatura del TUE, el primer referèndum danès que va dir «no» a Maastricht, el referèndum francès, la cimera de Lisboa i la crisi del sistema monetari europeu.

Mentre a l'Estat espanyol el tema d'Europa s'ha sacralitzat i no ha deixat espai per a un debat públic i amb àmplia participació popular, a la resta de estats membres la discussió saltava al carrer de la mà dels polítics i dels mitjans de comunicació de masses. El «no» danès va donar el punt de sortida per al debat a escala comunitària, i el referèndum francès va obligar a intervenir i a prendre postura als PT i mitjans de comunicació de masses en general. Superats aquells esculls, la UE s'en-

camina cap a una fórmula d'Europa a dues velocitats o de geometria variable. Queda clar, però, que el futur està obert i per definir. La nova Europa es debat entre els partidaris d'una fórmula federal i els qui propugnen una solució funcional que impliqui l'harmonització de determinades estructures i polítiques governamentals, és a dir, l'harmonització de sectors econòmics i socials sense que s'afectin de manera essencial les estructures polítiques estatals.

Amb aquest llibre tenim a les mans els conceptes teòrics i els mètodes d'anàlisi bàsics per enfocar adequadament l'estudi del passat, present i futur del procés integrador del nostre continent, com també el paper que han tingut, tenen i tindran els PT en aquesta marxa cap a una nova realitat política, econòmica i social dels pobles europeus.

Antoni Reig

Berrio, Jordi; Saperas, Enric. *Els intel·lectuals, avui*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1993.

El llibre de Berrio i Saperas *Els intel·lectuals, avui* és el resultat d'una recerca finançada per l'Institut d'Estudis Catalans, que ambdós investigadors han dut a terme sobre aquesta categoria bàsica del pensament sociològic contemporani. D'entrada, convé de remarcar la rellevància d'aquesta aportació dels autors, atès que a la consistència que en si mateix presenta l'estudi han d'afegir-s'hi les escasses referències existents entre nosaltres sobre aquest tema des de la perspectiva de la sociologia de la cultura, en què se situen Berrio i Saperas. L'obra s'estructura en tres parts i es clou amb unes conclusions finals i un exhaustiu informe bibliogràfic. En la primera part, els autors defineixen el principi metodològic que han d'orientar la investigació i argumenten la pertinència d'adoptar el mètode comprensiu com a marc de referència de les anàlisis. La segona part s'ocupa de l'evolució històrica dels intel·lectuals, i incideix en el període del segle xx i també introdueix de consideracions relatives al cas dels intel·lectuals als Països Catalans. Finalment,

la tercera part del treball se centra particularment en la relació entre els intel·lectuals i els mitjans de comunicació de massa.

Certament, no és freqüent en l'àmbit de la investigació comunicativa catalana l'esforç d'explicitar les bases metodològiques en què se sustenten les recerques. O bé aquestes responen a finalitats purament instrumentals i, en aquest sentit, apliquen *tout court* un mètode més o menys positivista; o bé les aproximacions als fenòmens sotmesos a estudi es fan al marge de la determinació dels pressupòsits metodològics amb les subsegüents incoherències dels models d'interpretació proposats; o, fins i tot, hi ha casos en què el problema del mètode científic és senzillament bandejat a partir d'una identificació reduccionista del mètode amb el positivisme que acaba comportant traspassar la frontera del coneixement científic i incórrer en plantejaments ideològics. Per tant, l'esforç de clarificació epistemològica de Berrio i Saperas no constitueix, de fet, cap aportació a la disputa sobre el mètode en les ciències socials, ja que els autors es limiten a donar compte amb rigor de les principals posicions metodològiques que hi han intervingut - particularment, la discussió entre el racionalisme crític de Popper i la teoria crítica de l'Escola de Frankfurt, el mètode comprensiu hermenèutic i el programa habermasià de la ciència social reconstructiva. Aquesta primera part d'*Els intel·lectuals, avui* no representa sinó la necessària fonamentació del projecte de recerca. Aquesta exigència deriva de l'especificitat de l'objecte d'estudi, que, segons aquests investigadors, només pot ser abordat mitjançant un mètode comprensiu críticament orientat. Efectivament, com assenyalen Berrio i Saperas (p. 30-31), en la mesura que els intel·lectuals i la seva activitat han d'inserir-se en el quadre de contextos socials generals, cal no perdre de vista la mediació que sobre aquest objecte d'estudi exerceix la totalitat social. Tal cosa comporta la preeminència del moment de la comprensió crítica per damunt del moment purament analític, incapaç de copsar la naturalesa dels fenòmens de la realitat social i l'activitat humana que depenen de la voluntat individual o col·lectiva: «[...] l'objecte